

Soustava státních zastupitelství byla zřízena zákonem č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, s účinností od 1. ledna 1994, a to v souladu s čl. 109 Ústavy, podle něhož do doby zřízení státního zastupitelství vykonávala jeho funkce prokuratura České republiky. Nahradila tedy dosavadní soustavu orgánů prokuratury založenou na principech jednotnosti, centralizace a monokracie. Státní zastupitelství je pojímáno jako složka moci výkonné, je součástí resortu Ministerstva spravedlnosti a nemá samostatné vazby k ústavním orgánům, jako k Parlamentu a prezidentu republiky. Novela provedená zákonem č. 14/2002 Sb., s účinností od 1. března 2002, pak zdůraznila postavení státního zastupitelství jako státního orgánu, který ve prospěch společnosti a ve veřejném zájmu (na rozdíl od dřívějšího pojetí pouhého zastupování státu) zajišťuje aplikaci práva v určené oblasti výkonu spravedlnosti. Na jejím základě má státní zastupitelství zastupováním veřejného zájmu plnit významnou úlohu nejen v systému trestní justice, ale také v netrestní oblasti, a nezapomíná se ani na ochranu lidských práv a prevenci trestné činnosti. Předmětná novela významně rozšířila rozsah oprávnění nejvyššího státního zástupce vůči celé soustavě státního zastupitelství potud, pokud se do té doby jen velmi omezeně mohly uplatňovat kontrolní mechanismy zaměřené na nejnižší stupně státního zastupitelství.

Nejvyšší státní zastupitelství ve spolupráci s Ministerstvem spravedlnosti připravili v roce 2011 nový zákon o státním zastupitelství, který přináší komplexní reformu státního zastupitelství. Hlavním cílem je posílit nezávislost státního zastupitelství jako instituce, ale i státních zástupců, na jakýchkoli vnějších vlivech, dále posílit jejich nestrannost, samostatnost, na druhé straně ale i odbornost a odpovědnost. Připravovaná právní úprava sice ponechává vnější a vnitřní dohled jako formy vnitřní kontroly v soustavě státního zastupitelství, nicméně předpokládá provedení výraznějších změn v obsahu těchto kontrolních institutů směřujících ke zdůraznění nezávislosti i jednotlivých státních zástupců, třebaže nepůjde o nezávislost stejné kvality a obsahu jako u soudců.

V roce 2013 byl návrh nového zákona o státním zastupitelství předložen do Poslanecké

sněmovny Parlamentu České republiky. Na základě usnesení Vlády České republiky ze dne 24. 7. 2013 č. 555 však došlo ke zpětvzetí tohoto návrhu zákona. V roce 2014 tehdejší ministryně spravedlnosti předložila nový, vlastní návrh zákona o státním zastupitelství. Nejvyšší státní zastupitelství k tomuto návrhu zákona uplatnilo zásadní připomínky k 44 ustanovením, která považovalo za problematická a u nichž došlo k odchýlení od původního návrhu z roku 2013, s návrhem přepsání zpět do původní podoby. Koncem roku 2014 Ministerstvo spravedlnosti odložilo předložení nového zákona o státním zastupitelství na rok 2015. Návrh zákona byl v průběhu roku 2015 opět přepracován, přičemž do něj byly zapracovány připomínky Nejvyššího státního zastupitelství. V září 2015 představil ministr spravedlnosti konečnou podobu návrhu zákona o státním zastupitelství. Návrh zcela nové právní úpravy státního zastupitelství je připravován již několik let. Byl široce analyzován a detailně prodiskutován, a to jak na poli odborném, tak i politickém. Přes uvedené, legislativní rada vlády v prosinci 2015 projednala uvedený návrh zákona o státním zastupitelství a vrátila jej k dopracování Ministerstvu spravedlnosti. Poté byl předložen dále upravený návrh zákona o státním zastupitelství. Vláda České republiky tak učinila dne 21. 4. 2016 s tím, že byl rozeslán poslancům. Organizační výbor projednání návrhu zákona doporučil 12. 5. 2016 (usnesení č. 278) a navrhl Ústavně právní výbor jako garanční. Projednávání tisku bylo zařazeno na pořad 50. schůze (od 18. 10. 2016). Legislativní proces k předloženému návrhu zákona o státním zastupitelství tak stále nebyl završen.